

YAZILI ANLATIM TÜRLERİ II

İÇİNDEKİLER

- Öğretici Yazılar
  - Makale
  - Deneme
  - Fıkra
  - Eleştiri
  - Röportaj
  - Anı/Hatıra
  - Gezi Yazısı

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
  - Öğretici yazı türlerini öğrenebilecek,
  - Öğretici yazı türlerinin özelliklerini kavrayabilecek,
  - Öğretici yazı türleri arasındaki farkları açıklayabilecek,
  - Öğretici yazı türlerinin özelliklerine uygun metinler oluşturabilecek,
  - Öğretici yazıları biçim ve içerik açısından inceleyebileceksiniz.

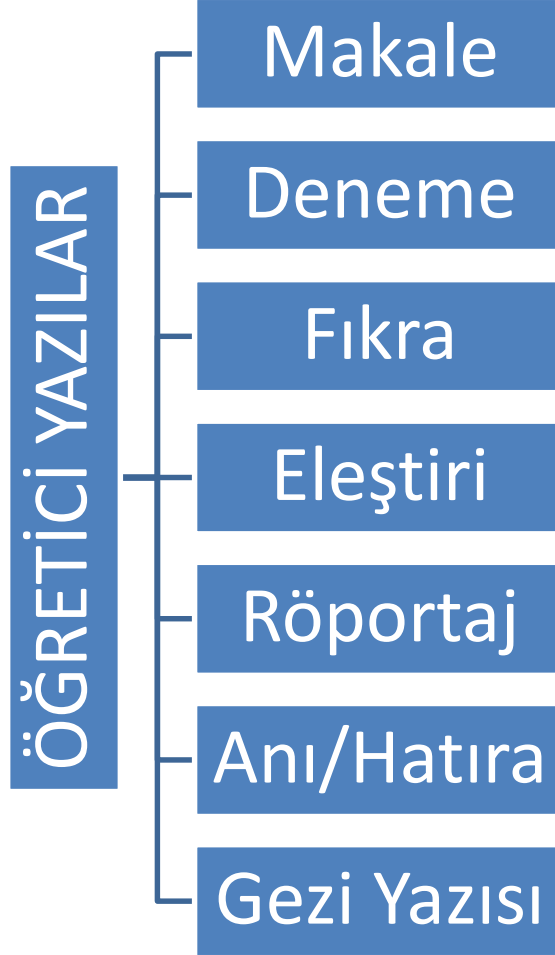

Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

TÜRK DİLİ II

Doç. Dr.
Bahadır GÜCÜYETER

ÜNİTE 6

GİRİŞ

Bilmek ve bildiklerini paylaşmak insanoğlunun en önemli ihtiyaçlarından biridir. Hayatın içerisinde karşılaşılan durumları, olayları ya da olguları anlamlandırmak ve ortaya çıkan bu anlamı çevredeki diğer insanlara anlatmak için çeşitli yollar geliştirilmiştir. Bu yolların başında da öğretici yazılar çerçevesinde geliştirilen türler gelmektedir. Öğretici yazı türlerinin başında makale türü gelmektedir. Makaleler, okuyucusunu bilgilendirme amacı taşıyan, her türlü konuyu, olayı ya da durumu ele alan, bunları kanıtlayıcı yoluna giden düşünce yazısı olarak tanımlanmaktadır. Makaleler genel itibarıyla bilimsel araştırma makaleleri ve gazete/dergi makaleleri şeklinde iki grupta değerlendirilmektedir. Bir diğer öğretici yazı türü olan deneme, her türlü konuda yazarın kendi görüşlerini kanıtlayıcı amacı taşımadan okurla sohbet havasında, konuşur gibi kaleme aldığı yazı çeşididir. Herhangi bir sanat ya da bilim yapının olumlu-olumsuz özelliklerini irdeleyen yazılar olarak tanımlanan eleştiri türü de öğretici yazılar arasında yer almaktadır. Fıkra ise yazarın güncel olaylarla ilgili olarak kendi görüşlerini de katarak yazdığı yazı türüdür. Gezi (seyahat) yazıları, bir yazarın okurları için yurt içi ya da yurt dışında gezip gördüğü yerlerin ilgi çekici bulduğu yönlerini yansıttığı düzyazı türüdür. Herhangi bir sanat, bilim ya da meslek dalında ün yapmış birinin başından geçenleri, döneminde yaşanmış olan olaylarla ilgili bilgi ve gözlemlerini anlattığı yazılara anı adı verilmektedir. Röportaj da ise esas olan herhangi bir konu hakkında o konu ile ilgili kişilerle görüşüp bilgi toplamak ve daha sonra toplanan bilgileri belirli bir düzen dâhilinde yazıya geçirmektir.

YAZILI ANLATIM TÜRLERİ

Öğretici Yazılar

Yazılı anlatım türlerinin en önemlilerinden biri olan öğretici yazılar, bilgi aktarma işlevi gören ve okuyan kişilerde bir düşünce oluşturmaya çalışılan yazı türlerini ihtiva etmektedir. Öğretici metinlerin alelade yazılardan en büyük farkı; metni belli kısımlara bölerek verilmek istenen bilgiyi, daha anlamlı kılmak ve öğrenmeyi kolaylaştırmak için sistematik bir şekilde sunmalarıdır.

Makale

Herhangi bir konu hakkında bilgi vermek, bir olayı değerlendirmek, bir araştırmanın sonuçlarını açıklamak üzere, çeşitli kanıtlardan faydalanarak inandırıcı bir üslupla kaleme alınan gazete veya dergi yazılarına makale denir.

Makale fikir yazısıdır; bu sebeple ağır başlı, ciddi bir tavrı vardır. Makalede yazarın inandırıcı bir üslubu, savunduğu bir fikri bulunur. Yazının ana fikrini geliştirmek ve ispatlamak için çeşitli örnekler verilir.

Edebiyatımızda makale türünün ilk örnekleri, Tanzimat Dönemi'nde çıkarılan gazetelerde görülmeye başlanır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Türk edebiyatında makale türünün ilk örneği, İbrahim Şinasi'nin Tercüman-ı Ahvâl Mukaddimesi'dir.

Türk edebiyatında ilk makale, Tanzimat Dönemi'nde İbrahim Şinasi tarafından yazılmıştır.

Bir makale, temel olarak *ileri sürülen fikrin tanıtıldığı bir giriş*, ileri sürülen *fikrin örneklerle kanıtlanmaya çalışıldığı bir gelişme* ve bütün anlatıların sonucunda *varılan kanaatin ifade edildiği bir sonuç* bölümlerinden oluşur. Makaleler gazete/dergi makaleleri ve bilimsel makaleler olmak üzere iki farklı türde kaleme alınabilirler. Gazetelerde yayımlanan makalelerden farklı olarak bilimsel araştırmaların sonucunda yazılan makalelerde bu üç bölüme ek, çalışmanın özünün sunulduğu *özet* ve faydalanılan kaynakların yer aldığı bir *kaynakça* bölümleri de yer alır.

Makale yazım ilkeleri

Yazılan makalenin başarılı ve amaca uygun olması için şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Makale yazılacak konu hakkında bilgi sahibi olunmalı, bunun için gerekli araştırmalar yapılmalıdır.
- Mevcut bilgiler uygun bir üslupla yorumlanmalıdır.
- Ele alınan konudaki bakış açısını destekleyici bilgi, belge ve örneklere yer verilmelidir.
- Makalenin kaleme alındığı alana ve amaca uygun bir üslup kullanılmalıdır.
- Anlatımda I. tekil kişi (ben) yerine III. tekil kişi (o) anlatımı tercih edilmelidir.
- Dil anlaşılır, üslup da akıcı olmalıdır.
- Bilimsel bir makale hazırlanırken alıntı yapılan kaynaklar, usulüne uygun olarak belirtilmelidir. *İntihal* gibi etik birtakım sorunların ortaya çıkmaması için kaynak göstererek alıntı yapılması, makale yazımının en temel kurallarından biridir.

Deneme

Günlük hayattan alınan herhangi bir konu üzerinde bir *ispat amacı güdülmeyen kaleme alınan yazılara deneme* denir. Deneme, her ne kadar öğretici türler içerisinde yer alan bir fikir yazısı olsa da gerek konu ve gerekse üslup bakımından makaleye göre farklılıklar arz etmektedir.

Deneme yazarı, okuyucu karşısında öğretici bir tavır takınmaz. Ancak yazar, bazen doğruyu o kadar isabetle tespit eder ki, deneme olarak yazılan metin, ister istemez öğretici bir havaya bürünür. Yazar, bunu sert bir üslupla değil, aksine yumuşak bir dille sohbet havası içinde verir. Deneme yazıları bu yönüyle sohbete benzer, ancak olayları birden açıklayışı ve çözümlenmeye gidişi ile sohbetten ayrılır.

Deneme yazarken herhangi bir konu sınırlaması yoktur. Deneme yazarı kendisini etkileyen bir konuda, ispat amacı gütmeksizin duygularını olduğu gibi yazıya döker. Konu sınırlaması olmaması yazarın rahat hareket etmesini sağlayan bir özellik olarak dikkat çeker.

Deneme türünün dünya edebiyatındaki ilk temsilcisi 16. yüzyılda yaşayan Fransız yazar *Michel Eyquem de Montaigne*'dir. Türk edebiyatındaki önemli deneme yazarları arasında ise Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Bedri Rahmi Yüboğulu ve Nermi Uygur gibi isimler sayılabilir.

İntihal; makale, kitap vb. türde yazılan eserlerde, eseri yazan kişinin başka kişilerin düşüncelerini veya buluşlarını kaynak göstermeksizin kendine aitmiş gibi kullanmasıdır.

Deneme türünün özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Yazar; konuda, anlatımda, üslupta ve planda serbesttir.
- Deneme yazarı samimi bir üslup kullanır.
- Yazar, gözlemlerinden ve deneyimlerinden yararlanır. Kişisel duygu ve düşüncelerine yer verir ama bunları ispatlamaya çalışmaz.
- Yazar kendisiyle konuşur gibi, hatta yanında biri varmış da duygu ve düşüncelerini onunla paylaşıyormuş gibi yazar.
- Deneme türünde yazılan eserler, bazen diğer öğretici yazı türleriyle karıştırılır. Ancak konunun işlenişi, seçilen üslup, ispata gidilmeyişi, kesin sonuçlar verilmeyişi, bilgiçlik taslanmayışı gibi özellikleri ile diğer türlerden ayrılır.

Deneme türünün en belirgin özelliği, yazarın kullandığı samimi üsluptur.

Örnek

•KENDİNE ACINDIRMAK

- Kendimi kaptırmamaya çalıştığım çocukça, yakışsız bir huyumuz vardır; dertlerimizle dostlarımıza acındırmak, kendimize vah vah dedirtmek.
- Başımıza gelenleri büyütür, şişirir, karşımızdakini ağlatmak isteriz neredeyse. Başkalarını kendi dertleri karşısında soğukkanlı gördük mü överiz ama soğukkanlılığı bizim dertlerimize karşı göstermediler mi darılır, kızarız. Dertlerimizi anlamaları yetmez, yanıp yakınmalarını isteriz. Oysaki, insan, sevincini büyülterek anlatmalı, üzüntülerini kısaltarak. Kendine yok yere acındıran, gerçekten dertli olunca acınmamayı hak eder. Durmadan vahlanan kimse vahlanılmaz olur. Kendini canlı iken ölü göstereni, canlı iken ölü görebilir herkes. Öylelerini gördüm ki, eş dost kendilerini gülbüz, keyifli görecekt diye ödleri kopar, iyileşmiş sanılmamaları için gülmelerini tutarlardı. Sağlık kimseyi acındırmadığı için, nefret ettikleri bir şey olurdu. İşin tuhafı o gördüğüm kimseler kadın da değildi.

•Montaigne

Fıkra

Fıkra, genellikle olayların ve durumların komik yönlerinin anlatıldığı bir tür olarak bilinmektedir. Hâlbuki gazetelerde yer alan ve bir konunun, durumun ya da olayın farklı yönlerini konu edinen fikir yazılarına da fıkra denilmektedir. Fıkralar genellikle *toplumun aksayan yönlerinin* çeşitli anlatım yolları kullanılarak ele alındığı yazı türleridir.

Fıkra türünün en önemli ayırıcı vasfı, toplumun aksayan yönlerinin eleştirel bir üslupla ele alınmasıdır.

Fıkra yazarları konu hakkındaki fikirlerini *ispatlama amacı gütmeyen, samimi bir üslupla* kaleme alırlar. Fıkralar bu yönüyle deneme türüne benzemektedir. Ancak fıkra türünde denemeden farklı olarak, toplum hayatının aksayan yönleri belli noktalarda eleştirel bir tavırla ifade edilir. Fıkra yazarının düşüncelerini ispatlama ve okuyucuları kendisi gibi düşündürme çabası bulunurken, deneme yazarının böyle bir endişesi yoktur.

Fıkralar düşünceleri ispatlama ve okuyucuyu etkileme yönleriyle makalelere benzer, ancak iki tür arasında üslup farkı bulunmaktadır. Fıkralar daha samimi bir üslupla yazılırken makalelerde daha ciddi bir hava hâkimdir.

Fıkra türü çok sıkı kuralları olmaması sebebiyle kolay gibi görünse de yazılması zor olan yazı türlerinden biridir.

Örnek

•ŞİKÂyetLER

- Hemen her akşam eve içim sıkın dönüyorum. Niçin? Bu niçinin yanıtı yok. Bir işimi sarpa sardı? Bir yeri mi ağrıyor? Birisiyle mi çatıştım? Hayır... Sadece içim sıkın.
- Belki siz benim gibisiniz. Belki herkes, bütün vatandaşlar böyle, nedensiz bir bunaltı içindeler...
- Hayır, hayır, bu üzüntülerin nedeni mi yok dedim?... Evet, nedeni yok, ama nedenleri var.
- Dikkat ediyorum; bizim bütün büyük şikâyetlerimiz, bir küçük şikâyetler toplamıdır; ruhumuzun kumbarasını, hemen hemen hiçbir değeri kalmayan metelikler gibi, metelik kıymetini aşmaz gündelik şikâyetlerimiz dolduruyor. Eğer, bir ilmi simya uzmanı, akşam karanlığında yüzümüzde satır satır uzanan çizgiler okusa, ne küçük, ne değersiz, ne hiçten dertler dinleriz.
- İskele kapısını geç açan memur, gişede bulunmayan biletçi, tramvayı durduramayan vatman, sokağı yüzünüze süpüren temizlik işçisi, fazla para isteyen şoför, parmakları kopan berber, karası elinize sıvayan gazete, merhametinizi iğrendiren dilenci...
- İşte Tanrı'nın günü, ruhumuzun kumaşını delik deşik eden güveler. İnsan denen büyük kıymeti, küçük ihmallerin kurbanı olmaktan kurtarmalıyız.

•Yusuf Ziya ORTAÇ

Eleştiri

Bir fikri, bir düşünceyi ya da bir eseri bütün yönleri ile inceleyip, değerlendirme amacını taşıyan yazılara eleştiri yazısı denir. Eleştiri kavramının bir diğer karşılığı ise "*tenkit*"tir. Tenkit kelimesi Arapça "nakd" kökünden türetilmiş bir kelimedir ve nakd kelimesi alınacak bir nesne için ödenecek bedel anlamına

gelmektedir. Buradan hareketle tenkit de kıymet verme, değer biçme anlamlarına gelmektedir.

Özellikle günlük yaşamda eleştiri kelimesinin olumsuz anlam kazanması sebebiyle eleştiri sadece ele alınan konunun kötü yönlerinin ifade edilmesi olarak zihinlere yerleşmiştir. Oysaki iyi bir eleştiri yazısı, ancak üzerinde durulan konunun *olumlu ve olumsuz bütün yönlerinin* ele alınması ile oluşturulabilir.

Bir fikir, bir konu veya bir eser üzerine eleştiri yazabilmek için ilk şart, eleştiri yazılacak hususta ayrıntılı bilgi sahibi olmaktır. Bir kişinin tam olarak bilmediği ve anlamadığı konularda eleştiri yazmaya kalkışması, o kişi için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Eleştiri yazımındaki ikinci şart ise fikirlerin ve düşüncelerin kişiselleştirilmemesi ve *objektif* davranılmasıdır.

Eleştiri türünün özellikleri şunlardır:

- Eleştiri yazıları da diğer türlerde olduğu gibi bir plana bağlı olarak yazılır. Plan yapılırken eleştiri yazısı yazılacak eserin tanıtıldığı bir giriş bölümü, düşüncelerin ve eleştirilerin ele alındığı gelişme bölümü ve düşüncelerin sonuca bağlandığı sonuç bölümüne yer verilir.
- Eleştiri yazısı kaleme alınırken üzerinde durulan esere bağlı kalınır. Seçilen eserin kapsamı dışında kalan konulara yer verilmez. Ele alınan eserin iyi ya da kötü yönleri eserden alınan örneklerle açıklanmalıdır.
- Üzerine eleştiri yazısı kaleme alınan eser, bütün yönleriyle değerlendirilmeli, kendisiyle benzerlik arz eden diğer eserlere göre durumu da belirtilmelidir. İncelenen eserin benzeri olan diğer eserlerden üstün olan ve zayıf kalan yönlerine işaret edilmelidir.
- Eleştiri yazısı kaleme alan yazar, değerlendirmelerde bulunurken nesnel (objektif) davranmalı, öznel (subjektif) değerlendirmelerden kaçınmalıdır. Eleştiri yaparken öznel bir tutum takınmak, lehte veya aleyhte birtakım önyargılı tutumlar içinde olmak eleştiri yazısının tarafsızlığına gölge düşürecek ve eleştiri yazısının amacına ulaşmasına belli noktalarda engel olacaktır.
- Eleştiri yazısı yazan kişinin mutlaka ilgili alanda uzman olması gerekir. Eleştiri yazısı yazmanın en temel kurallarından biri, eleştiri yazısı yazan kişinin, bilgi seviyesini eleştirdiği eseri yazan kişiye bilgi seviyesi bakımından denk veya ondan fazla olmasıdır.

Eleştiri türünde, ele alınan bir hususun yalnızca olumsuz yönleri üzerinde durulmaz.

Örnek

• HALIKARNAS BALIKÇISI

- Halikarnas Balıkçısı takma adıyla tanınan Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886- 1973), öykücü ve romancı olarak, Ege ve Akdeniz kıyılarımızın, ekmeğini çekişe dövüşe denizden çıkaran yoksul, ama namuslu insanların yaşam serüvenini, bu bölgelerin taşı toprağı, ormanı dağı, mitolojisi efsanesiyle birlikte, şiirsel bir anlatımın bütün sıcaklığında coşa taşta edebiyatımıza mal eden ilk ve tek sanatçısıdır.
- Daha babasının (Şakir Paşa) elçi olarak bulunduğu Atina'da geçen çocukluk günlerinde filizlenip, Oxford'daki tarih öğreniminde daha bir gelişerek bilinçlenen mitoloji merakı, meraktan da öte tutkusu, o taşkın deniz sevgisiyle sarmaş dolaş olarak, hikâye ve romanlarına yansır.
- Cevat Şakir, Oxford'dan klasik kültür yüküyle yurda dönünce (1910), resim, karikatür, dergi kapağı resimleri, çevirilerle başlar gazetelerde çalışmaya. 1925'te Resimli Ay dergisinde, asker kaçaklarının yargılanmadan kurşuna dizilmelerini konu alan bir öyküsü yüzünden sanatçı üç yıl Bodrum'da kalebentlik cezasına çarptırılır. Daha Bodrum'a ayak bastığı ilk gece ile sanatçının yaşamında, ömrünün sonuna kadar sürecek olan, yepyeni bir dönem başlar. Yurt gerçeklerinden uzakta, varlıklı, alafanga bir çevrede, Batı kültürüyle beslenmiş çitkırıldım genç aydının, görüp yaşadığı, alışıp benimsediği dünyadan apayrı, yoksul ama mert deniz insanları ile karşılaşmasıdır bu. Cevat Şakir, Bodrum'da geçirdiği bir buçuk yıl içinde, daha başlangıçtan beri kafasından yüreğine, yüreğinden kafasına akıp ona gerçek kişiliğini aydınlatan her şeyi bulur: Denizle sarmaş dolaş doğa güzelliği yanında, taşı toprağıyla boğazına kadar mitolojik anılarla dolu bir dünya, o anılardan habersiz, günlük ekmek tasası içinde çırpınan yoksul ama dürüst, temiz deniz insanların imrenilesi yaşamı...
- Kalebentlik cezası biter ama ondaki deniz sevgisi, deniz insanlarına duyduğu hayranlık, sevgi bitmez. İstanbullardan kalkıp, evini barkını, kolay hayatını, rahatını elinin tersiyle bir yana iter ve gelip tam yirmi yıl Bodrum'da yaşar, ekmeğini alınının teriyle kazanan deniz insanların arasında.
- Önce sokaklara palmiyeler dikip, yurt dışından getirttiği bitkilerle şehrin dört bir yanını donatmak, bilgisini, görgüsünü bütün cömertliğiyle çevresine saçmakla başlar işe. Sonra, karşılıklı sevgi ve duygu alışverişinin potasında oluşturduğu zengin izlenimleri, hayal gücünün bütün yetisiyle dile getirir hikâye ve romanlarında. Daha öykü kitaplarının adlarından başlar deniz sevgisinin, insanı doğayı kucak kucağa birbiriyle kaynaştıran önüne geçilmez bir tutkunun serüveni. Yazarın ilk hikâye kitabı, Halikarnas Balıkçısı adıyla 1939'da çıkar: Ege Kıyılarında.

Örnek

- Onun ardından sırasıyla Merhaba Akdeniz (1947, 1962), Ege'nin Dibi (1952), Yaşasın Deniz (1954), Gülen Ada (1957) yayınlanır. Balıkçı, bütün bu öykülerde (romanlarında olduğu gibi), kara insanların yanı sıra, ama onlardan çok, umutlarını, fırtınalı denizlerde dalgalarla boğuşa boğuşa çoluk çocuklarının günlük nafakasını çıkarmaya çalışan yiğit babaların, oğulların, vefalı kocaların, kardeşlerin, vazgeçilmez sevgililerin ağları, sandalları, kürekleri yelkenleri, tekneleri ile bir bereket müjdesi gibi geri dönmelerini rıhtımlarda, kapı aralıklarında, damlarda pencerelerde bekleyen kızlı erkekli, çoluklu çocuklu kıyı insanların çileli yaşayışını verir. Kimi zaman denizin üstünde, kimi zaman sünger avcıları, dalgıçlarla denizlerin dibinde, renkli, esrarlı, sürprizli bir dünyanın ta orta yerinde buluruz kendimizi.
- Bir geçim kaygısı olmakla birlikte, o kaygıyı gerilerde bırakıp, kazası belası, bin bir tehlikesi güçlüğü ile bir serüven tutkusuna dönüşen deniz sevgisi, deniz büyüğü, Balıkçı'nın romanlarını da alır avucunun içine. Balıkçının ilk ve en güzel romanı olan Aganta Burina Burinata'nın (1946), amcası açıklarda boğulduğu için, denizcilikten uzaklaştırılan, evlendirilip karaya bağlanmaya çalışılan kahramanı genç Mahmut'u, sonunda denizin çağrısına dayanamayıp, enginlere teslim eder kaderini.
- Balıkçı'nın, öykücülüğü ve romancılığı yanında, bir o kadar önemli, bir o kadar üzerinde durulması gereken özelliği, tarih bilinci ve mitoloji merakıyla sivrilen, bunların da ötesinde, gelmiş geçmişle Anadolu'nun kültür kaynakları üstüne eğilen, gerçek bir düşünür, yurtsever bir düşünür olmasıdır. Balıkçı, bir yandan, mitoloji tutkusuyla Anadolu Efsaneleri (1955) ve Anadolu Tanrıları (1962) üzerine eğilirken, öte yandan, Batı kültürünü oluşturan kaynağın Yunanistan'da değil, Anadolu'da yeşerip geliştiğini ispatlamaya adan kendini. Anadolu'nun Sesi (1971) ve Hey, Koca Yurt'ta (1972) İyonya (Anadolu) kültürünün Yunanistan kültüründen üstünlüğünü göstermeye çalışır. Ona göre Batılıların Yunan Mucizesi diye belledikleri şey, aslında Ege bölgelerinde yeşermiş, akli mantığı, olumlu düşünceyi başlatan bir çabanın, adına, göğsümüzü kabarta kabarta Ege Mucizesi diyebileceğimiz bir düşünce akımının ürünüdür. Balıkçı'ya göre, insan aklının olumlu tohumları maddeci düşünürlerle İyonya'da atılmıştır. Sokrates ve Platon'la bu akılcı atılım bir başka yöne yaptırılmış, ruh ve madde ayrılığı içinde ruha üstünlük tanıyarak, insan akli 1800 yıllık bir gecikmeye uğratılmıştır.
- Doğru yanlış yönleri bir yana, Batı kültürünü İyonya dışında yalnız Yunanistan'a bağlayan klasik görüşe karşı çıkışı, yurt topraklarında, nüfus kütüğü merakına düşmeden, boy atmış, gelişim göstermiş her çeşit düşünceyi özümseme yolundaki çabası ile Balıkçı, Azra Erhat'ın deyimiyle bir kültür öncüsü olmuştur ve öyle anılacaktır.

•Vedat GÜNYOL

Röportaj

Fransızca bir kelime olan röportaj, herhangi bir konu hakkında o konu ile ilgili kişilerle görüşüp bilgi toplamak ve daha sonra toplanan bilgileri belirli bir düzen dâhilinde yazıya geçirmektir. Gelişen teknoloji ile birlikte Televizyon ve radyo programları için yapılan sokak röportajları da ortaya çıkmıştır. Ancak bunlar yazılı anlatım türü olan röportajdan farklı bir kategoride değerlendirilmelidir. Çünkü bu tür röportajlar yapılırken yazılı anlatım türü olan röportajdan farklı bir yol tercih edilmektedir.

Röportaj türünün en önemli özelliği, seçilen konu ile ilgili birinci ağızdan bilgi verilmesidir. Röportajlar bu özelliklerinden dolayı tarihî bir vesika özelliği gösterirler. Röportajlardan hareketle hem görüşülen kişinin bildikleri, gördükleri ve yaşadıkları aktarılır hem de röportajın yapıldığı dönemin özellikleri de belirtilmiş olur.

Söyleşi ve mülakat olarak da adlandırılan bu yazı çeşidinde başarılı olabilmek için iyi bir ön hazırlık yapılması gerekir. Özellikle araştırılan konunun bütün yönleri etraflıca değerlendirilmeli ve röportaja zemin oluşturacak sorular hazırlanmalıdır.

Röportajın planlama, görüşme ve yayınlama aşamalarında aşağıdaki kurallara dikkat edilmelidir:

Röportajdan önce (planlama):

- Öncelikle röportaj yapılacak konu tespit edilmeli ve konu ile ilgili görüşü alınacak kişi ya da kişiler belirlenmelidir. Görüşü alınacak kişi ya da kişilerin ilgili alanda söz sahibi kişilerden olmaları önemlidir. Görüşülecek kişinin tanınmış ve görüşlerine değer verilen bir kişi olması, röportajın okunma ve yayılma ihtimalini artıracaktır.
- Röportaj yapılacak kişilerle irtibat kurulup görüşmenin yapılacağı gün, saat ve yer belirlenmelidir. Seçilecek yer, röportaj yapmaya uygun bir ortam olmalıdır. Aşırı gürültülü ve kalabalık ortamlar röportaj yapmak için elverişli değildir. Röportaj yapılacak ortam sohbetin samimi bir havaya bürünmesine ve alınacak cevapların daha kapsamlı olmasına imkân sağlayacaktır.
- Röportaj yapılacak konu ile ilgili olarak görüşülecek kişi ile ilgili ayrıntılı bir araştırma yapılmalı ve yapılan araştırma sonucuna göre sorular hazırlanmalıdır. Sorular, görüşme yapılacak kişinin ilgi alanına giren konulardan seçilmelidir.
- Röportajdaki en önemli unsur sorulacak sorulardır. Sorular hazırlanırken dikkatli olunmalı, sorular röportajın amaçlarına hizmet edecek şekilde hazırlanmalıdır. Sorular “evet” ya da “hayır” şeklinde cevaplandırılabilir şekilde dar kapsamlı veya röportajın sınırlarını aşacak ve görüşme yapılacak kişinin gözünü korkutacak şekilde geniş kapsamlı olmamalıdır.
- Röportaj günü kararlaştırılan yere röportajı yapacak olan kişi, röportaj yapılacak kişiden önce gitmeli ve onu mutlaka karşılamalıdır. Eğer görüşme röportaj yapılacak kişinin evinde veya iş yerinde yapılacaksa

Başarılı bir röportaj yapmak için iyi bir hazırlık süreci geçirmek gerekir.

görüşme yapacak kişi tam zamanında görüşme yerinde olmalıdır. Evde ve iş yerinde yapılacak görüşmeye giderken, görüşme yapılacak kişiye küçük bir hediye alınması nezaketen doğru bir davranış olacaktır.

Röportaj sırasında (görüşme):

- Röportaj yapılırken samimi bir ortam oluşturulmalı ancak samimiyet laubaliliğe dönüştürülmemelidir. Röportaj yapılacak kişiyle kurulacak *seviyeli samimiyet* alınacak cevapların ayrıntılı olmasını da etkileyecektir.
- Röportaj esnasında hazırlanan soruların yanı sıra, konuyu açıklamak için verilen cevaplara göre anlık olarak yeni sorular da sorulabilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus sorularda tekrara düşülmemesidir.
- Yayın aşamasında kullanılmak üzere görüşme yapılan kişinin izni alınarak fotoğraf çekimi yapılmalıdır. Fotoğraf çekilirken gelişigüzel çekim yapmak yerine, yayında kullanılacak mizansenlerin hazırlanması gerekir.
- Röportajın bitiminde görüşülen kişi ya da kişilere iyi dileklerde bulunulmalıdır. Röportaj yapılan yer, röportajı yapan kişi tarafından ayarlanmışsa görüşülen kişi mekânın dışına kadar uğurlanmalıdır.

Röportajın sonrasında (yayınlama):

- Röportaj ile ilgili kayıtlar gözden geçirilmeli ve yayınlanacak mecraaya uygun hâle getirilmelidir. Röportajlar hazırlanırken soru-cevap kurgusu kullanılabilmesi gibi, röportaj yapan kişi metni öyküsel anlatımla da kurgulayabilir.
- Yayına hazırlık aşamasında röportaj üzerinde gerekli birtakım düzeltmeler yapılabilir. Ancak yapılan bu *düzeltilmelerden sonra röportajın son şeklinin görüşme yapılan kişiye gösterilmesi ve değişikliklerle ilgili onayının alınması gerekir*. Bu hem yapılan röportajın daha sağlıklı bir şekilde yayınlanmasına hem de farklı şekillerde ortaya çıkabilecek ihtilafların önüne geçilmesine yardımcı olacaktır.
- Röportajlar gazete ve dergilerde yayımlanabileceği gibi röportaj yapan kişiler, yaptıkları görüşmeleri bir araya getirerek kitap şeklinde de yayımlayabilirler. Bu türde yapılan yayınlar arasında Refik Ahmet Sevengil'in "Her Gün Bir Ediple", Ruşen Eşref Ünaydın'ın "Diyorlar ki" ve Yaşar Nabi Nayır'ın "Edebiyatçılarımız Konuşuyor" isimli eserleri sayılabilir.

Aşağıda Refik Ahmet Sevengil'in Türk Dili Tetkik Cemiyeti Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen ile yaptığı röportaj verilmiştir:

Örnek

- **Refik Ahmet Sevensil: En büyük şairimiz kimdir?**
- İbrahim Necmi Dilmen: Hımmm... Önemli bir soru... Bunu geçelim.
- **R. A. S. : En büyük romancımız kimdir?**
- İ. N.D.: Bunda feci bir itiraf yapacağım: Maatteessüf Halit Ziya... Buna teessüf edişim Halit Ziya'yı sevmediğimden değil, ondan beri ona ayar bir romancı daha yetişmemiş olmasındandır.
- **R. A. S. : Edebiyatımızda bir "ekol literer [edebî mektep]" teşekkülü temayülü görüyor musunuz?**
- İ. N.D.: Henüz hayır. Bana öyle geliyor ki, bizim edebiyat ama şu tarihe geçmiş edebiyat değil, gerçek ulusal edebiyat, daha yeni kurulma devrindedir. Bir kere kurulup canlı eserler vermeye başladıktan sonra ekollere ayrılabilir.
- **R. A. S. : Bizde kuvvetli kadın muharrir yetişmediği söylenilir; siz ne düşüncedesiniz?**
- N.D.: Kuvvetli muharrir... Bilmem bunu ne ile ölçmeli? Eski şairler içinde meselâ Fıtnat'ın Haşmet'ten daha az kuvvetli olduğunu zannetmem. Fatma Aliye, romancı olarak Mehmet Celâl'den daha zayıf mı idi? Bana öyle geliyor ki, şimdilerde kuvvetli muharrir yetişmiyor; kadın, erkek.. Bu da, bilmem aldanyor muyum, büyük bir devrim geçirmemizden ileri geliyor... Biz yalnız siyasal yahut dilsel değil, bütün anlamı ile sosyal bir devrimin içindeyiz. Bunun edebiyat verimi ancak o devrimin gereklerine göre yetişecek gerçekten ulusal şair ve muharrirlerle kendisini gösterecektir. Çok umarım ki, sosyete içinde erkekle atbaşı beraber ileri atılan Türk kadını da bu verimde erkeklerden geri kalmayacaktır.
- **R. A. S. : Edebiyat, onunla meşgul olanları geçindirebilecek bir meslek sayılır mı, olabilir mi?**
- İ. N.D.: Çok yazık ki, bizde henüz sayılmaz; ama olabilir ve olmalıdır. Bizde olamıyor; çünkü okuyucu yok yahut yok denilecek kadar az! Bununla beraber önümde bir iki örnek var. Ahmet Mithat, ne kadar edebiyat dışı denilirse denilsin, yazılarıyla sade geçinmiş değil, bayağı para da kazanmıştır. Çünkü o, yazılarını olabildiği kadar kalabalık bir topluluğa okutmanın gizini bulmuştu. Yaşayanlar içinde de Hüseyin Rahmi gene böyle çok değerli bir örnek olarak gösterilebilir; ben öylelerini tanırım ki, okuma yazma bilmediği hâlde Hüseyin Rahmi'nin romanını okutup dinlemekten zevk alır. Bana öyle geliyor ki, edebiyatın, yani şairliğin, romancılığın, tiyatro yazıcılığının bu işlerle uğraşanları geçindirebilmesi her şeyden önce bunları yazdığımız dilin okuma yazma bilen her adamın anlayabileceği kadar açık ve bu açıklıkla beraber sevimli ve güzel olmasına bağlıdır. Dil devriminin başlıca pratik amacı da budur. Onun içindir ki, geleceğe karşı yüreğimi umutla dopdolu buluyorum.

Örnek

- **R. A. S. : Tiyatromuzun ilerlemesi için ne lâzım?**
- İ. N.D.: Tiyatro yazmanın ve oynamanın bu işleri yapanları başka herhangi bir düşünceden kurtarabilecek kadar rağbet görmesi... Bence edebiyatın ilerlemesi dahi bütün sosyal kurumlar gibi ekonomik bir dayanca bağlıdır. İstanbul'da tiyatromuz pek de rağbet görmüyor değil; ancak bu kadarı yetmez. Tiyatro, edebiyatın halka en çok yakından söyleyenidir. Okuma yazma bilmeyen adam bile tiyatroyu görüp işitebilir. Bu bakımdan tiyatro bütün sosyal propagandanın radyo ve sinema gibi gereçlerinden biri sayılmalı ve öyle yardım görmelidir.
- **R. A. S. : Son soru: Kaç yaşındasınız? Kaç eser yazdınız? Edebiyatla meşgul olmaktan zarar gördünüz mü?**
- İ. N.D.: Kırk sekiz yaşındayım. Kitap olarak Tarih-i Edebiyat [Edebiyat Tarihi] Dersleri, gramer ve dile ait birkaç broşür çıkardım; gazetelerde birçok makale, bir roman, bir de tarihî tefrika yazdım. Edebiyattan ne zarar göreyim? Hem sevdiğim işle uğraştım hem de bu uğraşmadan ne kadar değersiz olsa bir ulusal hizmet çıktığı kanısı ve umudu ile yüreğimi avuttum.
- **R. A. S. : Teşekkür ederim.**
- İ. N.D.: Bir şey değil.

•Refik Ahmet SEVENGİL

Anı/Hatıra

Bir kişinin başından geçen olayları, yaşadıklarını, şahit olduklarını veya tecrübelerini edebî bir endişe ve üslupla kaleme aldığı yazı türü anı/hatıra olarak adlandırılır. Bir insanın anı yazmasındaki en önemli sebep, başından geçenlerin duygu ve düşünce dünyasında iz bırakması ve bu olayları başkalarıyla paylaşmak istemesidir.

- Hatıralar, özellikle birer belge niteliği taşıdığından tarihî değer taşıyabilirler. Özellikle devlet adamlarının bu türdeki eserleri tarihî değeri bakımından da incelenilmektedir. Bu noktada *dikkat edilmesi gereken husus, anı türünde öznel (subjektif) bir bakış olması durumudur*. Çünkü anı yazarı olayları kendi penceresinden görmekte ve kendi düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu sebeple anı yazılarında anlatılan tarihî olayların doğruluğu, başka kaynaklardan da kontrol edilmelidir. Anı türünde yazılan eserler bu özellikleriyle tarih araştırmacıları için bir yardımcı kaynak hükmündedir.

Anı türünde yazılan yazılar birer belge niteliği taşıdığından tarihî değer taşıyabilirler.

Tanınmış devlet adamı, sanatçı ve sporcuların kendi hayat hikâyelerini kaleme aldıkları hatıratları, o kişilerin yaşadıkları devirlerin genel özelliklerini, sanat anlayışlarını ve dönemin olaylarını açıklamaları bakımından önem arz etmektedir. Bu bakımdan anı türünün en önemli örneklerinden biri, Mustafa Kemal Atatürk'ün "Nutuk" isimli eseridir. Atatürk, hatıra türünde yazdığı bu kitapta Millî Mücadele Dönemi'nin olaylarını anlatmıştır. Benzer şekilde Kâzım Karabekir Paşa'da o dönem yaşadıklarını "İstiklal Harbimiz" isimli eserinde anlatmıştır.

Anı türü "günlük" türü ile karıştırılabilmektedir. Anı ile günlük arasındaki en önemli farklılık, günlükte olayların günü gününe yazılması anı türünde ise olayların üzerinden bir süre geçtikten sonra yazılmasıdır. Yani anıların konusu geçmişte yaşanan olaylardır.

Anı türünün özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Anı türü alanında ün yapmış kişilerin başlarından geçenleri anlattıkları malzemesi geçmiş zaman olan yazı türüdür.
- Anı türünde anlatan kişinin bakış açısı belirleyici olduğu için öznel (subjektif) bir anlatım söz konusudur.
- Anı yazarı düşüncelerini desteklemek için birtakım tarihî vesikalara müracaat edebilir. Hem anlatılan olayların geçmişe ayna tutması hem de anılar içerisinde yer alabilecek bu türden vesikalar dolayısıyla anı türü, tarih araştırmacıları için yardımcı bir kaynak işlevi görebilmektedir.
- Anı türünde eser vermek isteyen bir kişinin akıcı ve sağlam bir üsluba sahip olması gerekir. Anlatılanların ilgi çekici olması gerektiği kadar anlatımın da okuyucuyu sıkmayacak tarzda olması gerekir.

Türk dili tarihinin ilk yazılı kaynakları olan Köktürk Yazıtları, bu türün ilk örnekleri sayılmaktadır. Köktürk hükümdarı Bilge Kağan'ın ve onun veziri Bilge Tonyukuk'un yaşadıkları dönemde geçen olayları ve bu olaylar karşısında düşündüklerini anlattıkları yazıtlar, anı türünün bütün özelliklerini taşımaktadır.

Tanzimat Dönemi'nden itibaren anı türünde eser verenlerin sayısında bir hayli artış görülmüştür. Akif Paşa'nın Hariciye Nazırlığı (Dışişleri Bakanlığı) sırasında yaşadıklarını anlattığı "Tabsıra", Ziya Paşa'nın "Defter-i Âmâl", Muallim Naci'nin "Ömer'in Çocukluğu", Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Edebiyat Anıları", Halit Ziya Uşaklıgil'in "Kırk Yıl", Necip Fazıl Kısakürek'in "Bâbîâli" ve Mina Urgan'ın "Bir Dinozor'un Anıları" isimli eserleri anı türünün edebiyatımızdaki en önemli örnekleri arasında yer almaktadır.

Aşağıda Hüseyin Cahit Yalçın'ın Edebiyat Anıları isimli kitabından alınan bir bölüm yer almaktadır:

Örnek

- Mülkiye Okulundan 1896’da çıkmıştık. Tevfik Fikret’in yazı işleri yönetimi altında Servet-i Fünun’un bir edebiyat dergisi hâline gelişi de o tarihlere rastlar. Rezaizade Ekrem Bey “abes” ile “muktebes” sözcüklerini uyaklı saymış. Eski Arap yazısında bunlar değişik harflerle sonuçlanan iki kelimedir. Naci tarafını tutanlarca bu, dinsizlik, tanrıtanımazlık düzeyinde çok tehlikeli bir durumdu. Haftalık “Malumat” dergisinde Ekrem Bey’e sertçe saldırmışlardı. Ekrem Bey, Galatasaray’da öğretmenken yeteneğine tanık ve hayran olduğu Tevfik Fikret’i Servet-i Fünun’a getirmiş, Servet-i Fünun’da uyakların göz için değil kulak için olduğunu ileriye sürerek “Malumat”ın yazılarına cevap vermişti.
- Halit Ziya ile Cenap Şahabettin de sanırım gene Ekrem Bey’in özendirmesiyle Servet-i Fünun’da yazmaya başlamışlardı. Bu yeni hareket bende de eski, yazı gerekmesini tazeliyordu. “Röneka” diye küçük bir hikâye yazdım. O yıl hava değişikliği için Yeşilköy’e gitmiştik. Orada gördüğüm küçük bir kız çocuğuyla ilgili bu hikâye, Yeşilköy yaşamının izlerini anlatan yazıların ilkidir. Hikâyemi doğallıkla ilkin Rauf’a okudum. O bunu Servet-i Fünun’a götürmek istedi.
- Nadide dönemimin palavracılığını çoktan bırakmıştım. Okuduğum Fransızca eserler bana korku ve alçakgönüllülük vermişlerdi. Onlara yetişemeyeceğimi görmekten doğan bir sakınış ve gönül alçaklığıyla kendi yazılarımda hiçbir değer düşünmüyordum. Bununla birlikte içimde gene bir heves vardı. Rauf’un ısrarı üzerine dayanamadım. Hikâyemi Servet-i Fünun’a götürmesini benimsedim. “Röneka” Servet-i Fünun’da yayımlandı. Bunun verdiği yüreklilikle başka bir hikâye daha yazdım. Rauf onu da Servet-i Fünun’a götürdü. O da basıldı. Artık bana da güven geldi, hevesim arttı ve bir gün Rauf’la birlikte Servet-i Fünun’u ziyarete gittim. O zaman Servet-i Fünun’un, sonradan Sanayi ve Madenler Bankasının bulunduğu yapıdaydı. Ahmet İhsan Bey’le “Nadide” günlerinden kalma bir tanışıklığımız vardı. Ama Rezaizade Ekrem Bey de içlerinde olduğu hâlde Cenap’tan başka orada yazı yazarların hiçbirini tanıımıyordum.

•Hüseyin Cahit YALÇIN

Gezi Yazısı

Gezilen görülen yerlerin çeşitli yönleri ile ele alındığı yazı türü gezi/seyahat yazısı olarak adlandırılmaktadır. Gezi yazıları farklı zamanlarda, farklı coğrafyalarda yaşanan hayatları anlatması bakımından önemli bir türdür. Gezi yazıları çoğunlukla anı türü ile karıştırılmaktadır. Ancak gezi yazısının anı türünden en belirgin farkı, bir gezi/seyahat anında yazılmış olmasıdır. Anı türünden bahsederken anlatılan olayların geçmişe dayandığı belirtilmiştir. Gezi yazısında ise esas olan gezi yazısı

yazan kişinin gördüklerini ve düşüncelerini günü gününe kaydetmesidir. Gezi yazıları tarih, coğrafya ve edebiyat gibi alanlarda önemli bilgi kaynakları olarak dikkat çekmektedir.

Gezi yazısının özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Gezi yazıları yolculuk sırasında görülenlerin ve yaşananların anlatıldığı bir öğretici yazı türüdür.
- Gezi yazısı yazmanın en önemli koşulu, kuvvetli bir gözlem yeteneğine ve görünenin arkasındakini görüp anlatabilme yeteneğine sahip olmaktır.
- Gezi yazısı kaleme almak isteyen bir kişinin gözlem yeteneğinin yanı sıra, merak duygusunun da gelişmiş olması gerekir. Anlatılan yerde görülenlerin ilgi çekici hikâyelerini merak etmek ve bunları araştırarak yazmak okuyucunun ilgisini çekmek için oldukça önemlidir.
- Gezi yazısı yazan kişinin samimi ve akıcı bir üslup kullanması gerekir. Gezi yazarı, anlattığı yer ile ilgili olarak okuyucunun zihninde belirebilecek soruları önceden tahmin edebilmeli ve bu sorulara cevap verebilecek şekilde metnini kurgulamalıdır.
- Gezi yazısında bir yerin tarihinden, coğrafi özelliklerinden, kültürel değerlerinden ve o bölgenin yetiştirmiş olduğu kişilerden bahsedilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, anlatılacakların okuyucunun dikkatini çekecek tarzda olmasıdır. *Anlatılanlara dikkat çekebilmek için ilgi çekici ayrıntılara yer verilmelidir.*

Edebiyatımızda bu türün en önemli temsilcisi Evliya Çelebi'dir. Bir rivayete göre Evliya Çelebi bir gün rüyasında Hz. Muhammed (SAV)'i görür. O anda heyecana kapılan Çelebi "Şefaat ya Resulallah!" diyeceğine "Seyahat ya Resulallah!" der ve ömrünü seyahat ederek geçirir. Evliya Çelebi'nin gezip gördüğü yerlerle ilgili kaleme aldığı "Seyahatname" isimli eseri bugün bile ilgi ile okunmakta ve araştırmacılara kaynaklık etmektedir.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi dışında Yirmisekiz Çelebi Mehmet'in Fransa elçiliği sırasında gördüklerini anlattığı "Sefaretname", Ünlü şair Nâbî'nin Hac farızası için gittiği yerlerde gördüklerini anlattığı "Tuhfetü'l Haremeyn", Ahmet Haşim'in "Frankfurt Seyahatnamesi" ve İsmail Habib Sevük'ün "Yurttan Yazılar" isimli eserleri gezi yazısı türünün Türk edebiyatındaki en önemli örnekleri arasında yer alır.

Dünya edebiyatında ise Marco Polo, İbn-i Batuta, Puşkin gibi yazarlar gezi yazısı türündeki eserleriyle ün kazanmış kişilerdir.

Aşağıda Derya Çölaşan'ın Bursa gezisi izlenimlerini anlattığı bir parçaya yer verilmiştir:

Gezi yazısı kaleme almak isteyen bir kişinin gözlem yeteneğinin yanı sıra, merak duygusunun da gelişmiş olması gerekir.

Örnek

• NİHAYET BURSA ZAMANI

- Uzun zamandır görmek istediğimiz Bursa'ya gitmek için bir pazar sabahı İstanbul'dan 07.00'deki otobüse bindik, 3 saatlik bir yolculukla Bursa terminaline vardık. Otobüs terminali, aynı zamanda pek çok markanın ve renk renk tabelaların olduğu kestane şekeri satış yeri diyebileceğimiz bir yer. Terminal çıkışında belediye otobüsleri kalkıyor şehir merkezine. Bunlardan birine binip Ulu Cami merkeze gittik. Hedefimiz öncelikle Uludağ eteklerine kurulan Cumalıkızık'a gidip kahvaltı yapmak ve köyü gezmek...
- Son zamanlarda adını köyde çekilen dizileriyle daha çok duymaya başladığımız aslında 700 yıllık bir Osmanlı köyü Cumalıkızık. Kızık köyleri içinde en çok tanınanı, yerli-yabancı en çok turist çeken. Bursa şehir merkezinden 90 dakikada bir kalkan 22/A otobüsüyle ulaşılabilir.
- Cumalıkızık'ta otobüsten inilen son durak, köyün de başlangıcı. Köyün başında köy ürünlerinin satıldığı tezgahlar sıralanıyor. Arkalarında ise yine köylülerin bahçelerine masalar atarak köy kahvaltısı sundukları evleri uzanıyor. Boş masası olan bir tanesine gidip oturuyoruz hemen. Hemen hemen birçok köyde olduğu gibi yerel halkın işletmeciliğe soyunduğu yerlerde doğallık arıyorsanız buluyorsunuz ama konfor ve hız arıyorsanız pek bulamıyorsunuz. Bize sıranın gelmesini beklerken zamanımız kısıtlı olduğundan bu süre uzadıkça biraz canım sıkılsa da keyifli bir kahvaltının da gezinin bir parçası olduğuna ikna ettim kendi kendimi. Nihayet, evde yapılmış köy ürünleri, tereyağında yumurta ve çok güzel haşhaşlı-cevizli ekmekle (dışarıda satılıyor, dönerken mutlaka almalıyım!) güzel bir kahvaltı sonrası köyde yürüyüşe çıktık.
- Parke taşlı daracık yollarda iki-üç katlı sarı, beyaz, mavi, mor boyalı cumbalı evleri izleyerek köyün tepelerine doğru çıktık. Evlerin bazıları restorasyon görmüş ve kurtarılmış, bazılarıysa oldukça kötü durumda. Girişteki yerler dışında köyün üstlerinde de bahçe içinde oturulabilecek yerler var, hepsi de tıklım tıklım dolu.
- Bütün ara sokaklara gire çıka köyü gezip farklı yoldan tekrar meydana geldiğimizde otobüsün kalkmak üzerine olduğunu görünce aceleyle iki ekmek alıp kendimizi otobüse attık. Otobüs diğer kızık köylerinden hemen yandaki Hamamlıkızık içinde bir tur atıp tekrar şehir yoluna girdi. Gördüğüm kadarıyla diğer kızık köyleri geleneksel evlere fazlaca sahip değil. Sanırım bundan dolayı da içlerinde en ünlüsü Cumalıkızık. Köy dönüşü otobüsten yine Ulu Cami civarında inince şehri gezmeye başlıyoruz.
- Balibey Hanı: Eski bir yapının restorasyon görmesinden sonra kültür merkezi olarak açılmış. Kubbeli küçük küçük odaların her birinde hat, ebru, çini, rölyef, tezhip, resim gibi eski el sanatlarından biriyle ilgili eserler sergileniyor.

Örnek

- Balibey Hanı'ndan çıkıp Atatürk Caddesi boyunca yürürken Ulu Cami onun yanında Koza Han, eski belediye binası ve aynı caddeden heykele doğru yürüyünce Bursa Kent Müzesine gidiliyor. İpekböcekçiliğinin merkezi Bursa'da Koza Han'da yan yana sıralı dükkânlarda ipekli ürünler vitrinleri süslüyor.
- Yakın zamanlara kadar koza pazarlarının kurulduğu han, günümüzde ipekçilikle uğraşan esnafın yer aldığı bir han olarak kullanılmakta. İpek alışveriş mekânı olmakla birlikte kocaman çınarların altında çay-kahve içerek tarihî dokunun da tadına varılabilecek bir yer. Koza Han'dan çıkıp eski belediye binasının yanında bir ağaç altında hem serinleyip hem dinlenirken binayı inceliyoruz. Tarihî Belediye Binası, Atatürk'ün vefatından önce Bursa'da katıldığı son baloda vals yarıda kesip orkestraya "sarı zeybek" dediği ve o muhteşem zeybek oyunu oynadığı yer...
- Hatta yakın zamanda Sümer Ezgü'nün Atatürk'ü canlandırdığı ve manevi kızı Ülkü Adatepe'nin de yer aldığı bir mini belgesel çekilmiş bu binada.
- Belediye Binası bugün, Bursa'da "kentlilik bilinci" projesini hayata geçiren gönüllü vatandaşların oluşturduğu birimlerle çalışmalarını sürdüren Yerel Gündem 21 Evi olarak kullanılıyor. O ağacın altında otururken bundan haberimiz olmadığından içini dolaşmadığımız için sonradan pişman olduğum yer. Belki bir dahaki sefere...
- Caddeden yürüyerek Kent Müzesine gittik. Atatürk heykelinin arkasındaki meydana yer alan bu müze, çok fazla emek verilmiş, harika bir müze.
- Açıkçası içeri girerken böyle güzel bir müze olacağını düşünmemiştim. Aklınızda "müze gezmek sıkıcıdır" gibi bir önyargı varsa bunu tamamen yıkacak güzellikte bir müze. 3 katlı müzenin giriş katında (Uygurluklar Kenti Bursa) geçmişten günümüze Bursa'nın tarihi canlandırmalarla anlatılıyor. Bursa'da ilk ayak izlerinden başlayıp Osmanlı padişahlarının balmumu heykelleriyle o dönemi canlandırıp Kurtuluş Savaşı'nın bitmesine kadarki tarihsel olaylar yer alıyor. Ardından Çağdaş Bursa bölümünde Cumhuriyet döneminden başlayarak gelişen çağdaş bir kente dönüşen Bursa'nın hikâyesi günümüze kadar uzanıyor. Üst katta, Yaşam ve Kültürüyle Bursa bölümünde Bursa'da doğmak, büyümek, yaşamakla (kız isteme, evlilik hazırlıkları vb. konular) ilgili bilgiler görsellerle zenginleştirilmiş. Ayrıca Bursa'da yemek ve eğlence kültürü, sağlık, hamamlar, medreseden okula, kültürel mekânlar, Karagöz-Hacivat, geleneksel sporlar ve turizm gibi konularda yer almakta. En alt katta, Üreten Bursa bölümünde Bursa'da el sanatları çarşısı oda oda yapılan canlandırmalarla tanıtılıyor. Arabacı, nalbant, semerci, yemenici, bakırcı, kalaycı, tenekeci, marangoz, sepetçi, çinici, bıçakçı, şekerci, kebabçı gibi birçok mesleğin kullandıkları aletleriyle birlikte canlandırmaları yer alıyor.

Örnek

- Bu müze, European Museum Forum'un Mayıs 2006'da Lizbon'da düzenlediği ödül töreninde, Avrupa'nın ödüllü müzeleri arasına girmiş. Gerçekten Bursa'yı yakından tanımak için, gezmesi çok keyifli bir müze olmuş, çok beğendim.
- Müzeden çıkınca şehri tepeden görmek için teleferiğe gitmeye karar veriyoruz. Yarım saat kadar kuyrukta bekleyip 25-30 kişinin sıkışık tepişik bindiği vagon tipi teleferikle yaklaşık 1800 metre yukarı çıkıyoruz. 5-6 dakika süren teleferik yolculuğu çok zevkli. Ama o kadar sırada bekleyince dönerken de bekleme göze alamayınca tepede oyalanmadan aynı vagonla döndük. Oradan da setbaşına gidip Yeşil Türbe'ye gittik; ancak tadilatta idi. Civardaki kafelerde bir yorgunluk kahvesi içip terminale gitmek üzere tekrar merkeze döndük.
- Kalabalık, keyifli, tarihî aynı zamanda modern Bursa, gezilmesi gereken çok güzel bir şehrimiz.

•Derya ÇOLAŞAN

Bireysel Etkinlik

- Üniteye ele alınan yazılı anlatım türlerinden iki tanesine örnek olabilecek metinler bulunuz. Bulduğunuz metinleri türün özelliklerini dikkate alarak değerlendiriniz.

Özet

• ÖĞRETİCİ YAZILAR

• Yazılı anlatım türleri içerisinde öğretici yazılar, önemli yer tutmaktadır. Öğretici yazılar bilgi aktarma işlevi gören ve okuyan kişilerde bir düşünce oluşturmaya çalışılan yazı türlerini ihtiva etmektedir. Makale, deneme, fıkra, eleştiri, röportaj, anı/hatıra ve gezi yazısı öğretici yazı türünün en önemlileridir.

• MAKALE

• Herhangi bir konu hakkında bilgi vermek, bir olayı değerlendirmek, bir araştırmanın sonuçlarını açıklamak üzere, çeşitli kanıtlardan faydalanarak inandırıcı bir üslupla kaleme alınan gazete veya dergi yazılarına makale adı verilmektedir. Makale türü en kısa tanımıyla fikir yazısıdır; bu sebeple ağır başlı, ciddi bir tavrı vardır. Makalede yazarın inandırıcı bir üslubu, savunduğu bir fikri bulunur. Yazının ana fikrini geliştirmek ve ispatlamak için çeşitli örnekler verilir. Türk edebiyatında makale türünün ilk örnekleri, Tanzimat Dönemi'nde vermeye başlanmıştır. Makalelerin gazete/dergi makalesi ve bilimsel araştırma makalesi şeklinde adlandırılan iki türü bulunmaktadır.

• DENEME

• Deneme, günlük hayattan alınan herhangi bir konunun üzerinde bir *ispat amacı güdülmeyen kaleme alınarak, yazılması esasına dayanmaktadır*. Deneme her ne kadar öğretici türler içerisinde yer alan bir fikir yazısı olsa da gerek konu ve gerekse üslup bakımından makaleye göre farklılıklar arz etmektedir. Deneme türünün makaleden en temel farkı, deneme yazarının öğretici bir tavır takınmaması ve düşüncelerini ispatlama gayesi gütmemesidir. Yazar, duygu ve düşüncelerini sert bir üslupla değil, aksine yumuşak bir dille sohbet havası içinde aktarır.

• FIKRA

• Günlük hayatta yaygın olarak güldürme amacı güden anlatım türü olan fıkra ile karıştırılan fıkra türü de öğretici yazılar arasında yer almaktadır. Düşünce yazısı olan fıkra türü bir konunun, durumun ya da olayın farklı yönlerini konu edinen fikir yazılarına karşılık kullanılmaktadır. Fıkralarda çoğunlukla toplumun aksayan yönleri eleştirel bir üslupla ele alınır. Fıkralar samimi bir üslupla ve sohbet havasında yazılır. Bu yönüyle deneme yazılarına benzeyen fıkralar, düşüncelerin ispatlanması gayesini içerdiğinden deneme türünden ayrılır.

• ELEŞTİRİ

• Eleştiri bir düşüncenin ya da bir eserin olumlu ve olumsuz yönlerinin bir bütün olarak ele alınıp yazıya döküldüğü düşünce yazısıdır. Eleştiri kavramının karşılığı tenkit olarak ifade edilmektedir. Tenkit kelimesi ise bir şeye değer biçmek anlamına gelmektedir. Eleştiri yazılarında bulunması gereken en önemli özellik, yazarın objektif (nesnel) davranmasıdır.

• RÖPORTAJ

• Fransızca bir kelime olan röportaj, herhangi bir konu hakkında o konu ile ilgili kişilerle görüşüp bilgi toplamak ve daha sonra toplanan bilgileri belirli bir düzen dâhilinde yazıya geçirmek anlamına gelmektedir. Röportaj yapacak kişinin röportajdan önce, röportaj sırasında ve röportaj sırasında dikkat etmesi gereken birtakım kurallar bulunmaktadır.

• ANI/HATIRA

• Anı/hatıra, bir kişinin başından geçen olayları, yaşadıklarını, şahit olduklarını veya tecrübelerini edebî bir endişe ve üslupla kaleme aldığı yazı türüdür. Bir insanın anı yazmasındaki en önemli sebep, başından geçenlerin duygu ve düşünce dünyasında iz bırakması ve bu olayları başkalarıyla paylaşmak istemesidir.

• GEZİ YAZISI

• Gezilen görülen yerlerin çeşitli yönleri ile ele alındığı yazı türü gezi/seyahat yazısı olarak adlandırılmaktadır. Gezi yazıları farklı zamanlarda farklı coğrafyalarda yaşanan hayatları anlatması bakımından önemli bir türdür. Gezi yazıları çoğunlukla anı türü ile karıştırılmaktadır. Ancak gezi yazısının anı türünden en belirgin farkı, bir gezi/seyahat anında yazılmış olmasıdır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

....., bir fikir yazısıdır; bu sebeple ağır başlı, ciddi bir tavrı vardır.

1. Cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?
  - a) Fıkra
  - b) Makale
  - c) Deneme
  - d) Röportaj
  - e) Hatıra

2. Aşağıdakilerden hangisinin gezi yazısı türünde eseri yoktur?
  - a) İbn-i Batuta
  - b) Evliya Çelebi
  - c) Puşkin
  - d) Marco Polo
  - e) Montaigne

3. “Bir konu hakkında bilgi toplamak üzere o konu ile ilgili kişilerle görüşüp bilgi toplamak ve daha sonra toplanan bilgileri belirli bir düzen dâhilinde yazıya geçirmek” şeklinde tanımlanan yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?
  - a) Deneme
  - b) Fıkra
  - c) Makale
  - d) Hatırat
  - e) Röportaj

4. Aşağıdakilerden hangisi eleştiri yazısının özelliklerinden biri değildir?
  - a) Ele alınan konunun olumsuz yönleri vurgulanmalıdır.
  - b) Eleştiren kişi konu hakkında bilgi sahibi olmalıdır.
  - c) Eleştiri yapılırken konu kişiselleştirilmemelidir.
  - d) Eleştiride seviyeli bir üslup kullanılmalıdır.
  - e) Konu farklı açılardan değerlendirilmelidir.

5. Bir kişinin başından geçen olayları, yaşadıklarını ve tecrübelerini kaleme aldığı yazı türü hangisidir?
  - a) Anı/hatıra
  - b) Biyografi
  - c) Gezi yazısı
  - d) Deneme
  - e) Fıkra

.....; bir fikri, bir düşünceyi ya da bir eseri bütün yönleri ile inceleyip değerlendirme amacını taşıyan öğretici yazı türüdür.

6. Cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?
  - a) Makale
  - b) Eleştiri
  - c) Fıkra
  - d) Deneme
  - e) Hatırat

7. Akademik çalışmalar olarak yayınlanan makalelerde gazete/dergi makalelerinden farklı olarak aşağıdaki bölümlerden hangisi bulunur?
  - a) Giriş, gelişme
  - b) Giriş, özet
  - c) Özet, kaynakça
  - d) Kaynakça, gelişme
  - e) Kaynakça, sonuç

8. Günlük hayattan alınan herhangi bir konu üzerinde bir ispat amacı güdülmeyen kaleme alınan yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?
  - a) Makale
  - b) Eleştiri
  - c) Anı
  - d) Deneme
  - e) Gezi yazısı

9. Fıkra türünün deneme türünden ayırt edilmesini sağlayan en belirgin özellik aşağıdakilerden hangisidir?
  - a) Kişisel duygu ve düşünceleri ihtiva eder.
  - b) Samimi bir üslup kullanılır.
  - c) Toplumun aksayan yönleri eleştirilir.
  - d) Okuyucuyla sohbet eder tarzda yazılır.
  - e) Yazarın düşüncesini ispatlama gayesi yoktur.

10. Aşağıdaki yazılı anlatım türlerinden hangisinde önceden soru hazırlanması gerekir?
  - a) Makale
  - b) Deneme
  - c) Hatıra
  - d) Röportaj
  - e) Gezi yazısı

Cevap Anahtarı

1.b, 2.e, 3.e, 4.a, 5.a, 6.b, 7.c, 8.d, 9.c, 10.d

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adalı, O. (2003). Anlamak ve anlatmak. İstanbul: Pan Yayınları.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z. & Celepoğlu A. (2006). Yazılı ve sözlü anlatım. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ergin, M. (2007). Üniversiteler için Türk dili. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gülensoy, T. (2010). Türkçe el kitabı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sevengil, R. A. (2004). Her gün bir ediple (Haz. Mustafa Kutlu). İstanbul: L&M Yayınları.
- Yalçın, C. (2005). Güzel konuşma ve yazma kılavuzu. Ankara: Platin Yayınları.
- Yalçın, H. C. (2002). Edebiyat anıları. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.